

Opzet Workshop Romeinen in Limburg

I. Bronnen

1. Canon

- 1.1 **Canon van Nederland:** Tijd van Grieken en Romeinen
geeft één venster: De Romeinse Limes
met daarin de onderwerpen

- bewaking van de grens
- opstand Bataven
- archeologie: sporen in de grond

mogelijkheid tot doorklikken naar o.a.

- boeken en tips
- er op uit
- lesvoorbeelden
(www.entoen.nl)

- 1.2 **Canon van Limburg:** Tijd van Grieken en Romeinen
venster 2: De tijd van Grieken en Romeinen
onderwerpen:

- 2.1 Eburonen muntschat Amby
- 2.2 Villa Holzkuil
- 2.3 Romeinse thermen in Heerlen
- 2.4 De Via Belgica
- 2.5 Sint Servatius
(www.canonvanlimburg.nl)

2. Leerboeken

- 2.1 De Canon Nederland biedt een methoden check
- 2.2 Jos Venner: Geschiedenis van Limburg 1: LGOG 2000
Hierin: De Romeinse samenleving: staat – steden – landbouw

3. Literatuur

- 3.1 W.A. van Es: De Romeinen in Nederland, 2^e druk 1981
Deze studie van ruim 30 jaar geleden is nog steeds het meest volledige overzicht op dit terrein.
Besprekt de politieke, sociale, economische, militaire en culturele aspecten.
Bevat een uitgebreide bibliografie.
- 3.2 J. Lendering en Arjan Bosman: De rand van het Rijk, Amsterdam 2010
Dit is een drastische herziening van “De randen van de aarde. De Romeinen tussen Schelde en Eems” van de hand van Jona Lendering uit 2000.
Sinds 2000 is onze kennis uitgebreid en aangepast, met name ook vanuit de archeologie.
De tweede auteur (Bosman) is een archeoloog.

- 3.3 H. Hardenberg: De Romeinse tijd
in: Limburg's Verleden
Geschiedenis van Nederlands Limburg tot 1815, Schiedam/Heerlen 1976
Deze studie is een ongewijzigde herdruk van de editie van 1960-1967 onder
redactie van Dr. E.C.M.A. Batta e.a.
Indertijd uitgegeven door het LGOG te Maastricht in opdracht van het
Provinciaal Bestuur.

4. Internet

Bij 1. en 2 al sites genoemd met links naar andere sites.
Bij Google zijn via het trefwoord "Romeinen in Limburg" veel sites te vinden.

II. Inhoud

1. Het Imperium Romanun

1.1 Verloop van de expansie

1.2 Verklaringen / oorzaken

- garantie voor vrijheid en vrede
b.v. de Griekse Vrijheidsverklaring in 196 v.Chr.
- economische redenen ?
- of is wellicht de kwalificatie van het Amerikaanse "imperialisme" door
Ronald Steel te gebruiken, n.l. "accidental empire"

n.b.: In de diverse schoolboeken is over dit aspect vrijwel niets te vinden.

1.3 Uitbreiding tot in het huidige Nederland

- zie kaarten en jaartallenlijst

2. Acculturatieprocessen

2.1 De term "Romanisering"

2.2 Bevolking

2.3 Bestuur

- 2.3.1 provinciae: Gallia Belgica
Germania Inferior (later Secunda)
Germania Superior

Germania Inferior o.l.v. Legatus Augusti pro praetore (te Keulen; is wat
betreft financiën ondergeschikt aan procurator van Gallia Belgica te
Trier)

2.3.2 begrippen Civitas en Pagus

- b.v. civitas Batavorum
- civitas Tungrorum
- pagus Catualinus

2.3.3 lokaal:ordo / curia

gerekruteerd uit de bovenlaag van de bevolking: curiales

2.4 **Wegennet**

- Peutingerkaart, a.h.w. Romeinse ANWB-routekaart
- Itinerarium Antonini, Romeinse afstandswijzer
- Mijlpalen (archeologie)

n.b.: Wegen zijn in de eerste plaats bedoeld voor het leger.

2.5 **Nederzettingen**

2.5.1 Militaire nederzettingen

- 1) Castra: verblijfplaats voor één of meerdere legioen(en)
(b.v. Castra bij Noviomagus 18-20 ha.)
- 2) Castellum: voor de hulptroepen
(b.v. Valkenburg ZH 1,5 ha. - 300 man)
- 3) Praetorium: soort karavanserai
(ook naam voor hoofdgebouw van een castra)
- 4) Statio(nes): te zien als wachtpost

2.6 **Platteland**

2.6.1 Het begrip Vicus: “weg-dorp”

- maar ook term voor een burgerlijke nederzetting bij een castellum

2.6.2 de Villa

Er worden 2 soorten villae onderscheiden:

- 1) villa urbana: meer te zien als een groot buitenverblijf voor een vermogende familie (c.f. manor in Engeland)
- 2) villa rustica: een grootschalig landbouwbedrijf, voedsel producerend voor de grenslegioenen

We mogen er van uitgaan dat er in het zuiden van Limburg zeer veel van dergelijke villae zijn geweest.

Een indicatie is te vinden in de plaatsnamen:

- iacum of acum
- weiler (villae)

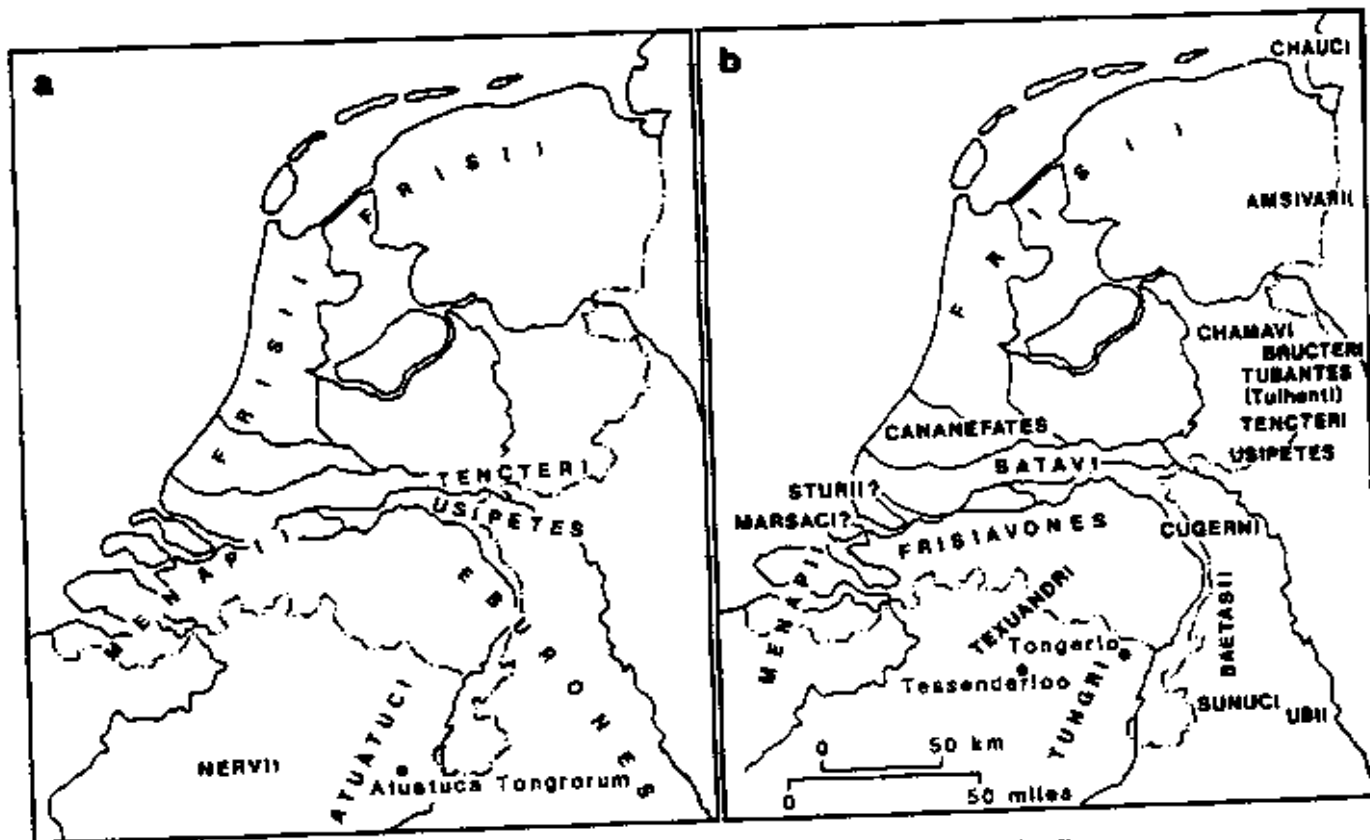
De Archeologie bij het in kaart brengen van de verspreiding van de villae is onmisbaar.

2.7 **Eindvraag**

Wat valt er nu te zeggen over de romanisering van Limburg ?

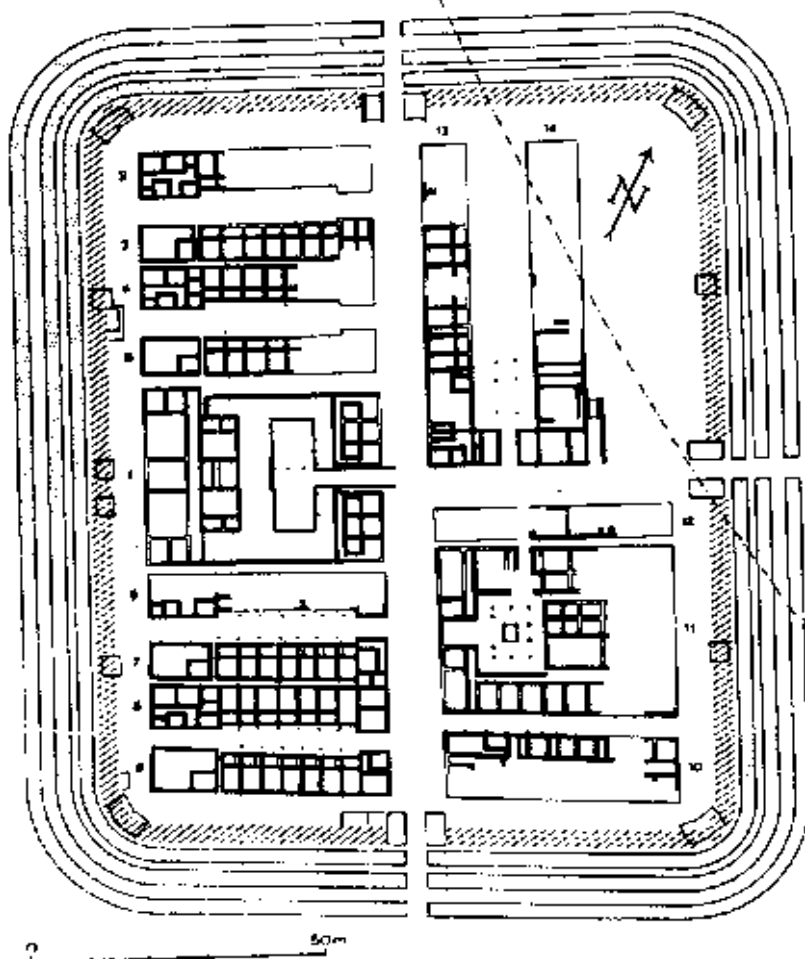
BIJLAGE I

VOLKSTAMMEN IN DE ROMEINSE TIJD

a. Ten tijde van Julius Caesar, c. 54 v. Chr.

b. Ten tijde van keizer Augustus, c. 54 n. Chr.

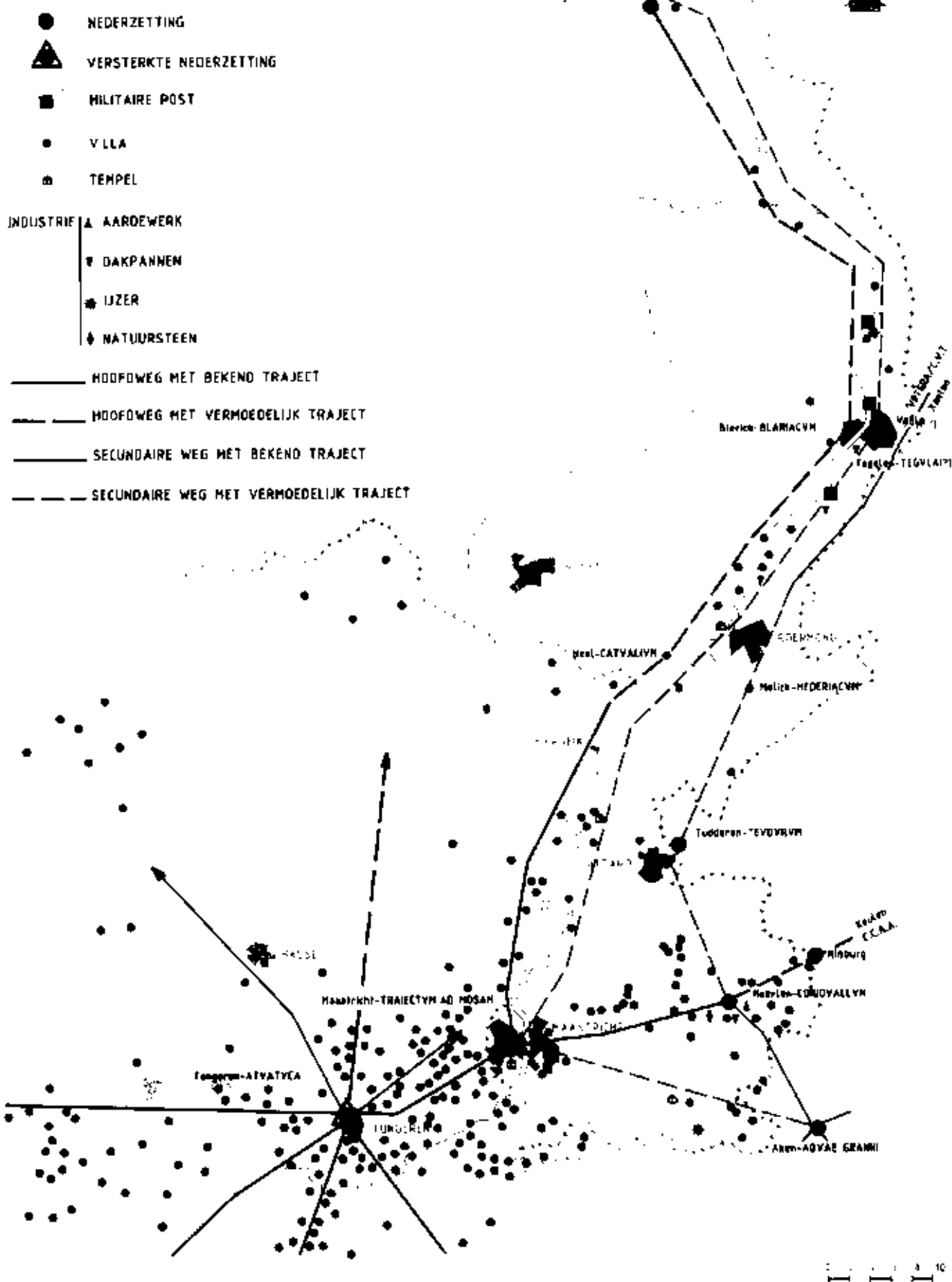

42. Valkenburg (Z.-H.), castellum
1: naar Glasbergen et alii 1967
(1972)

- 1 principia
- 2-9 barakken
- 10 lazaret?
- 11 commandantswoning (of fabriek?)
- 12 ?
- 13-14 ruiterbarakken?
- In linkerhelft praetentura ruimte voor nog een gebouw

BILAGE 2

ROMEINS LIMBURG 2e – 3e EEUW

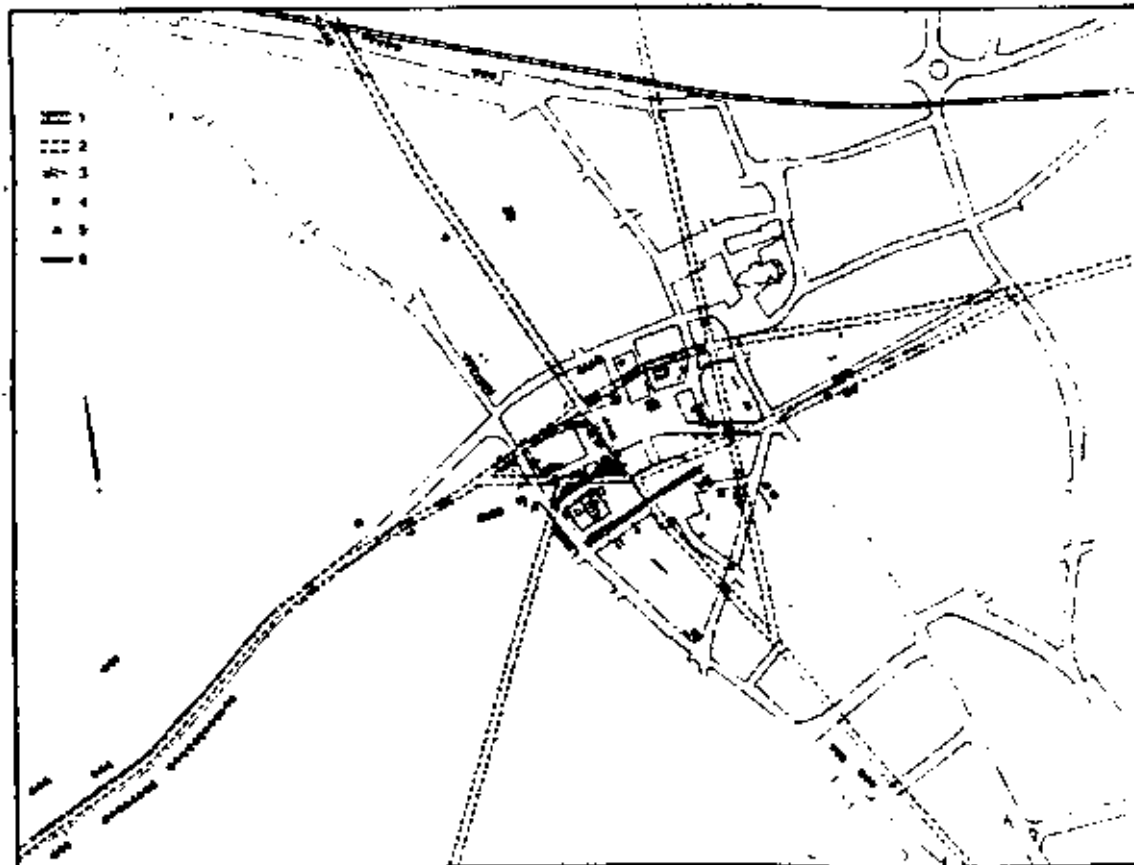
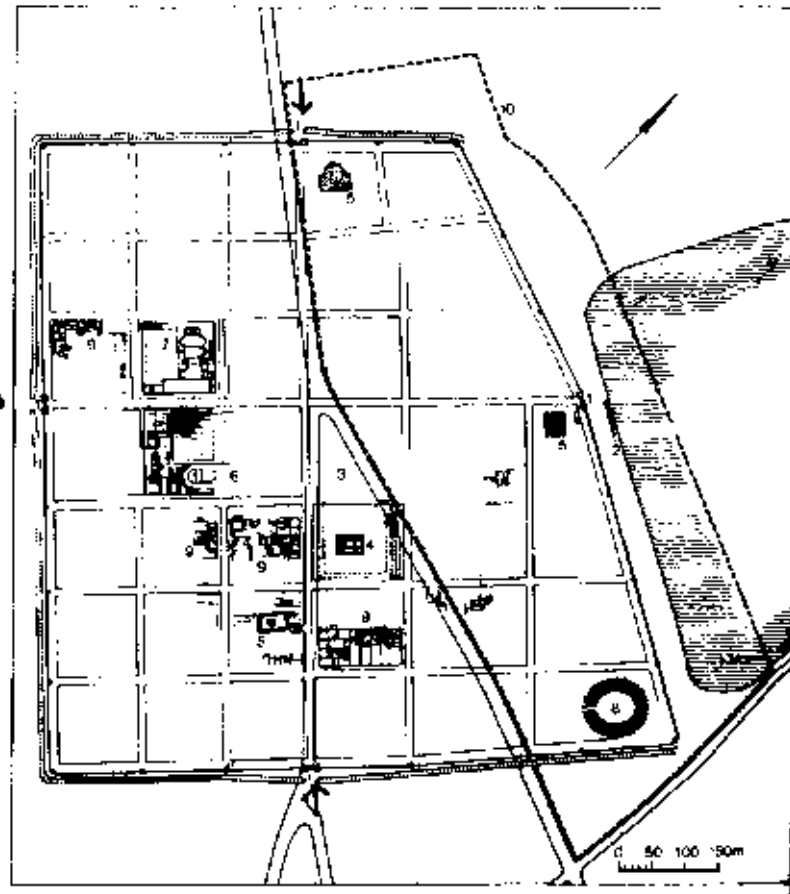
BIJLAGE 3

Kanten, plattegrond van de Romeinse stad Colonia Ulpia Traiana; naar voorblad *Der Archäologische Park Kanten*, Rheinisches Landesmuseum Bonn

- 1 poorten in stadsmuur
- 2 Romeinse Rijnhaven
- 3 forum
- 4 hoofdtempel (capitol)
- 5 tempels
- 6 paleis (bestuurscentrum)
- 7 thermen
- 8 amfitheater
- 9 woon- en bedrijfsgebouwen
- 10 grens archeologisch park

decumanus →

↓ cardo
↑

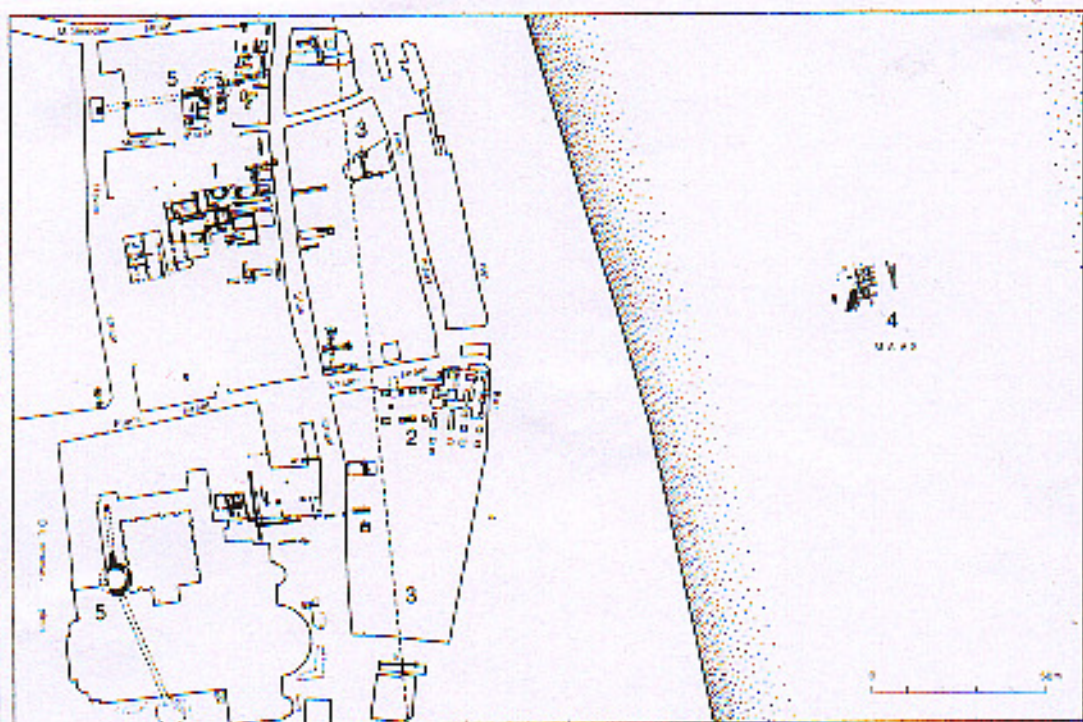
Heerlen, schematische plattegrond van Kallias Heerlen; modern stratenplan; naar Van Houtenrich 1961. Schaal 1:10.000
1 Romeinse wegen (opgegraven)
2 Romeinse wegen (vermoedelijk tracé)

- 3 Romeinse gebouwen, waaronder thermen
- 4 Romeinse pottenbakkersovens
- 5 begraafplaatsen
- 6 spijtoerren

- Maastricht, schematische plattegrond van Romeins Maastricht en Wijk met huidige - sinds de Romeinse tijd enigszins gewijzigde - loop van Maas en Jeker; modern stratenplan; grotendeels naar Sprenger 1948. Schaal 1:10 000
- 1 4de-eeuws castellum
 - 2 grootste uitbreiding van Romeins Maastricht en Wijk (vooral 2de/3de eeuw)
 - 3 Romeinse snelweg Keulen-Boulogne
 - 4 opgegraven gedeelte van deze weg langs Vrijthof
 - 5 begraafplaatsen

- Maastricht, Romeinse nederzittingsresten in het Stokstraatkwartier; naar Bloemers 1973
- 1 thermen
 - 2 palen van 1ste-eeuwse pier(?)
 - 3 Maasover uit de 1ste eeuw
 - 4 laat-Romeinse stenen brug
 - 5 laat-Romeinse muur met uitspringende ronde torens: het 'castellum'

Tijdtafel

(in: Dr. P.J.H. Ubachs: Handboek voor de Geschiedenis van Limburg, Maaslandse Monografieën 63, Hilversum 2000)

Vóór het begin van de christelijke jaartelling

- 500 Begin van de Grote Volksverhuizing. Keltisering.
- 57 Strijd en nederlaag van de Eburonen tegen de Romeinen.
- 54 Overval van de Eburonen onder hun aanvoerders Ambiorix en Catuvolcus op de Romeinen.
- 51 Julius Ceasar vernietigt de Eburonen. Oprichting van de Romeinse provincie Gallia Belgica. Het gebied van de Eburonen wordt ingenomen door de Ubiërs, Cugernen en Sugambren.
- 38 De Ubiërs vestigen zich tussen het huidige Keulen en Bonn.
- 27 Invoering van de Romeinse bestuursindeling: provincies Aquitanië, Lugdunum (Lyon), Belgica. Tot de laatste behoort Limburg.
- 17 Limburg komt onder de nieuw opgerichte provincie Germania Inferior. Sugambren en Tencteren vernietigen een Romeins legioen in Zuid-Limburg.
- c. 6 Geboorte van Jezus Christus.

Na het begin van de christelijke jaartelling

- 47 Begin van de aanleg van de limes langs de Rijn samen met de aanleg van het Romeinse wegennet in het achterland.
- 69-70 Mislukte opstand van de Bataven onder Gaius Iulius Civilis, die onder meer een nederlaag lijdt bij de Pons Mosea, de brug over de Maas (op de plaats van het latere Maastricht ?).
- 81-96 Keizer Domitianus verdeelt de militaire gewesten langs de Rijn in Germania Inferior en Germania Superior, Beneden- en Oppergermanje. Onder Germania Inferior (later Germania Secunda) hoorde ook Limburg.
- c. 70-c. 270 Rustige tijd met gestage ontwikkeling van landbouw en veeteelt, van handel en verkeer. Verdere uitbouw van het wegennet. Ontstaan van grafvelden langs die wegen.
- eind 2^e eeuw Eerste tekenen van Christendom in Limburg.
- na 250 Germanen van over de Rijn beginnen het Romeinse gebied binnen te dringen. De door de Romeinen gestopte Volksverhuizing komt weer op gang. Nederzettingen te Maastricht en Heerlen verwoest, maar herbouwd en ommuurd.
- c. 270 Inval van vijandige stammen, waaronder Franken, van over de Rijn. Tongeren en Trier platgebrand.
- 357-358 Strijd met binnengedrongen Franken om twee forten aan de Maas, mogelijk in de nabijheid van Maastricht.
- 357-360 Onder Julianus de Afvallige (keizer 361-363) herstel van de orde in Gallië. De Franken verslagen.
- c. 360 Dood van Servatius, bisschop van Tongeren/Maastricht.
- 391 Erkenning van het christendom als Romeinse staatsgodsdienst.
- c. 450 Verwoesting van Keulen. De Romeinse heerschappij tussen Rijn en Maas gaat definitief over in handen van de Franken.

Samenwerken in cultuurhistorie

Theo Janssen, Sevenum

Foto's: Maarten Dolmans

Kent u de mythe van de dolende ridder, de cavalierist/officier die de gouden helm verloor? Wie was hij, waar kwam hij vandaan, wat kwam hij hier doen en hoe zagen zijn dagelijks leven en wereld er uit? De achterliggende vraag is natuurlijk: Hoe raakte hij in de Peel verzeild en wat deed hij daar?

Op 17 juni 2010 is het 100 jaar geleden dat de 'gouden helm van Deurne' uit 320 na Christus door turfstekers is gevonden, tezamen met restanten van schoeisel, muntjes, een mantelspeld en stukken leer. De helm is een internationaal befaamde vondst en wordt heden ten dage tentoongesteld in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden. In het najaar (eerste weekend van de herfstvakantie) gaat de helm (tijdelijk) terug naar de vindplaats Helenaveen.

Samenwerking

Een herdenking van de vondst en de vele mythen en sagen eromheen zijn een uitgelezen kans om de Peelse cultuurhistorie en streekgeschiedenis (inter)nationaal te promoten. Om dit te bewerkstelligen hebben de cultuurhistorische instellingen in de Peel de handen ineen geslagen en besloten te gaan samenwerken rondom alle initiatieven met betrekking tot de Peelhelm in het jubileumjaar 2010.

Documentaire

Onderdeel van de samenwerking is het ontwikkelen van een documentaire rondom de Peelhelm. In de documentaire worden verschillende verhaallijnen rondom (de vondst van) de Peelhelm voor het voetlicht gebracht. Zo wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan de mythe van de dolende ridder, het leven van de Romein

en het leven van Smolenaars, één van de vindplaatsen van de helm. De documentaire dient 17 juni gereed te zijn en zal in november 2010 via het programma 'Expeditie Limburg' (L1) in twee afleveringen van 18 minuten worden uitgezonden. Op 17 juni zal de documentaire worden gepresenteerd op een locatie in de Peel.

Doel

Het project en de diverse deelprojecten hebben tot doel de Peelse cultuurhistorie 'levend' (beleefbaar) en bereikbaar te maken voor een breed publiek, teneinde de Peel in de komende jaren economisch, toeristisch, recreatief en educatief op de kaart te zetten.

Andere activiteiten

Huib Kluijtmans uit de Grashoek, zal een boek uitgeven met als titel: "E palude emergo"

(Ik kwam boven uit het moer). Het is het verhaal van de "Dolende Ridder" die in de Peel zijn graf vond. Het zijn samenvattingen van de verhalen die zijn vader Leo Kluijtmans, "de ziener van de Peel" schreef. Op 17 juni 2010 klokslag 15 uur zal Huib Kluijtmans dit boek ten doop houden op de plaats waar een eeuw geleden de schat van de Romein gevonden werd. Wij zullen de lezers van De Natuurgids op de hoogte houden over de mogelijkheid van voorinschrijving op dit boek.

Archeoloog Maarten Dolmans, initiatiefnemer van het project 100 jaar gouden Peelhelm, heeft de afgelopen 15 jaar veel onderzoek gedaan naar de Romeinse cavalierist en zijn uitrusting. Speciaal voor de diverse tentoonstellingen, activiteiten en documentaire maakt hij een volledige reconstructie van de uitrusting van de Romein. Deze zal op 17 juni na 1700 jaar voor het eerst weer in volle glorie te zien zijn. Naast de reconstructie van de uitrusting houdt dhr. Dolmans op verzoek lezingen over de cavalierist, waarbij ook nieuwe ontdekkingen worden onthuld. In het najaar zal tevens zijn boek "In dienst van keizer Constantijn. Het leven van de Romeinse cavalierist uit de Peel" het levenslicht zien.